

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В роботі висвітлюються підходи до економічної оцінки інноваційного потенціалу. Автором розглянуто існуючі теоретичні підходи, запропоновано комплексну методiku оцінювання інноваційного потенціалу підприємства на основі визначення показників його кадрового, матеріально-технічного, соціально-психологічного, управлінського, ринкового потенціалу. Визначено критерії для показників: поточний та перспективний. На основі запропонованої методики обґрунтовано секторальний розподіл показників для аналізу інноваційного потенціалу підприємств.

Ключові слова: інноваційний потенціал, оцінка інноваційного потенціалу, динаміка, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність.

O. D. BOGDAN

Taras Shevchenko Kyiv National University

INVESTIGATION OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ECONOMIC EVALUATION OF INNOVATIVE POTENTIAL

The paper covered approaches to the economic evaluation of innovative potential. A comprehensive methodology for evaluating innovative capacity on the basis of determination of its personnel, logistical, social, psychological, management, market potential. The author offer the criteria for indicators: current and prospective. The article propose to meet the proposed methodology grounded sector indicators for analysis of the innovation potential of enterprises. The result of the study is constructed matrix that allows to consider the potential of innovative businesses, provides an opportunity to objectively assess the potential to identify ways to improve the efficiency of enterprise based on the direction of indicators of innovation potential.

Keywords: innovation potential, evaluation of innovative potential, dynamics, innovation, competitiveness.

За сучасних темпів інноваційного розвитку України, проблема конкурентоспроможності національної економіки набуває особливої гостроти у зв'язку з необхідністю включення нашої держави до міжнародного економічного співтовариства як рівноправного партнера. В умовах глобалізації та постійного загострення конкуренції рушійним механізмом зростання та реалізації програми стратегічних змін виступає інноваційний потенціал кожної галузі, а відтак і підприємства. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційних засадах має створити переваги для вітчизняних виробників на внутрішніх та міжнародних ринках та забезпечити гідну позицію України серед світових розвинених країн.

З огляду на зношеність виробничих потужностей, застаріле технічне оснащення, втрати кадрового потенціалу, жорстку конкуренцію конкурентоспроможність вітчизняної продукції залишається на низькому рівні. Внаслідок цього скорочуються обсяги продажів, масштаби діяльності та кадровий резерв. Відсутність оцінки власного інноваційного потенціалу не дозволяє розробити стратегії розвитку галузі та підприємств щодо підвищення конкурентоспроможності.

Реалізація комплексу заходів сприяє активізації інноваційного розвитку, покращенню конкурентних позицій на ринку. Тому особливо гостро постає питання вибору методики оцінювання інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання, яка дозволила б окреслити внутрішні можливості та перспективи з урахуванням ключових показників, що забезпечать платформу для інноваційного зростання.

Для отримання інформації щодо результативності діяльності підприємства інноваційного типу і стану його інноваційного потенціалу необхідно розробити єдину комплексну оцінку, яка б змогла відобразити сильні та слабкі сторони інноваційного розвитку на підприємстві. Варто зауважити, що методика оцінки інноваційного потенціалу має спиратись на уніфіковані та гармонізовані стандарти. Така ситуація провокує реформу технічного регулювання України щодо стандартизації у галузі інновацій.

За результатами розробленої автором методики оцінювання інноваційного потенціалу підприємства можна визначити не лише його спроможності, але й виявити вірогідні ризики та потенційні можливості організації у здійсненні інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу містяться у працях багатьох вчених: П. Бубенка, А. Ганієва, В. Зінченка, С. Ілляшенка, І. Карапейчика, Н. Краснокутської, Г. Маслової, О. Федоніна, Н. Чухрай, Ю. Шипуліної та інших. Однак більшість з цих праць присвячена оцінюванню інноваційного потенціалу підприємства чи регіону, а не економіки країни в цілому. Більше того, навіть у такому розрізі спостерігається неузгодженість як теоретико-методологічного (змістовної характеристики об'єкта, що вивчається), так і методичного (запропонованої процедури його оцінювання) аспектів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На даний момент існує чимало вітчизняних та зарубіжних теоретичних розробок щодо оцінювання інноваційного потенціалу підприємства.

Спостерігається відсутність загально визначених критеріїв і системності, віддаленість результатів оцінювання від необхідних для побудови або коригування інноваційної стратегії підприємства, що не надає змоги визначити альтернативних напрямів інноваційного розвитку підприємства. На підставі аналізу існуючих методичних рекомендацій з оцінювання інноваційного потенціалу в наукових джерелах можна стверджувати, що найчастіше автори визначають відсутність уніфікації, єдності та досконалості, які характеризують їх як суперечливі і складні для практичного застосування [1].

Формулювання цілей статті. Метою роботи є розробка комплексної методики оцінювання інноваційного потенціалу підприємства в контексті його розвитку. Такий підхід надасть змогу трансформувати процеси інтуїтивного пошуку напрямків розвитку в науковому обґрунтовані. Матриця розподілу показників, які формують інноваційний потенціал підприємства, дозволить визначити найбільш перспективні інструменти для інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток підприємства та економіки залежить від послідовної державної політики. На підставі статистичних досліджень Центру Разумкова [2] можна стверджувати, що на даний момент в Україні державна інноваційна політика недосконала. Залежно від пріоритетів розвитку інноваційна стратегія може передбачати реалізацію базисних і прикладних інновацій в окремих галузях національної економіки або охоплення інноваційними процесами всіх сфер національної економіки.

Особливістю оцінки інноваційного потенціалу є обґрунтування величин показників його структури. Ці показники відображають можливості і ризики підприємства щодо розробки і впровадження інновацій [3]. З огляду на це наявність необхідних ресурсів, обґрунтування їхньої потреби для здійснення інноваційної діяльності виступають першочерговими чинниками формування інноваційного потенціалу, сприяють посиленню конкурентних позицій вітчизняних підприємств на ринку.

У результаті дослідження сутності інноваційного потенціалу підприємства та основних методичних підходів до його структурування [4] виділимо в його структурі наступні складові: інституційну (управлінсько-організаційну), якісну (ресурсну), цільову, інвестиційно-фінансову та результативну [5].

Така класифікація дозволяє комплексно розглянути показники сильних та слабких сторін підприємства та об'єктивно оцінити їх кількісні та якісні характеристики. У деяких наукових працях висвітлені наступні типи оцінки: прогностична, діагностична, порівняльна та детальна. Потенціал оцінюється завдяки симбіозу ресурсів організації: кадрових, наукових, фінансових, матеріально-технічних, організаційних, соціально-психологічних та аналізу їхнього взаємозв'язку [7]. Схему оцінки інноваційного потенціалу можна зобразити на рис. 1:

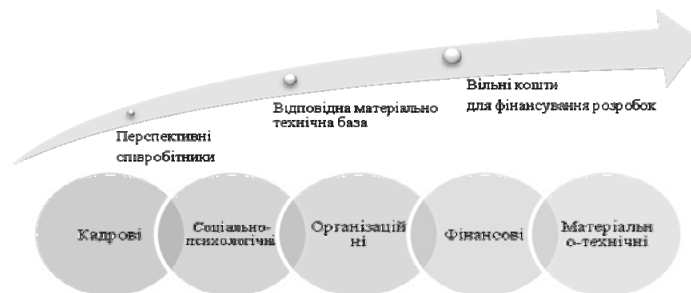

Рис. 1. Схема оцінки інноваційного потенціалу [4–6]

Слід зазначити, що взаємодіючи в межах конкретного підприємства, показники інноваційного потенціалу породжують нові змінні для аналізу. Також під час проведення діагностики інноваційного потенціалу підприємства може виникати певна низка проблем. Основна з них пов'язана з браком необхідної аналітичної інформації та є наслідком відсутності дієвого механізму статистичного обліку інноваційної діяльності підприємств різних галузей

Достатньо цікавою є пропозиція у роботі [8], що дозволяє розрахувати сукупні обсяги інноваційного потенціалу за кожною галуззю регіону в цілому, за групою найбільш пріоритетних і провідних для території галузей. Аналіз пропорцій в розмірах інноваційного потенціалу території дозволяє визначити профілюючі напрями діяльності в регіоні та галузі, які спрямовані, в першу чергу, на задоволення потреб регіону. За нею можна визначити галузі, які недостатньо мірою забезпечені власним інноваційним потенціалом, а також ті, де зосереджений зайвий потенціал із низьким значенням їх діяльності в загальному обсязі регіонального виробництва. Важливим є аналіз діяльності за напрямками використання та джерелами формування коштів на інноваційний розвиток.

У підходах до оцінки інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання варто виділити наступні:

- прості у застосуванні за бальними оцінками («етапний метод»): О.О. Колесніков, І.П. Отенко, Л.О. Панчева та «метод експертних оцінок»: О.В. Рудик, О.С. Лі, Б.В. Гречаник);
- наочні – за методами прямої оцінки («система абсолютних та відносних показників»: Л.І. Белоусова, Є.С. Беляєва, Н.Г. Яковлева; «діаграми і графічне подання абсолютних значень»: О.С. Лі, Л.І. Федулова).

Обґрунтовані дані можна отримати із застосуванням підходу за статистичними методами («регресійний аналіз»: В.Ф. Колесніченко, А.В. Гриньов; «кластерний аналіз»: О.В. Сиволовська).

Конкретні економіко-математичні моделі оцінки кожного чинника інноваційного потенціалу формуються з урахуванням виду галузі, стану виробничо-підприємницької діяльності конкретного підприємства тощо.

Особливістю детального підходу до діагностики інноваційного потенціалу системи управління є бальна параметрична оцінка компонентів, групованих у функціональний (бізнес-процеси), ресурсний (матеріально-технічні, трудові, інформаційні, фінансові), організаційний (організаційна структура, технологія процесів по всіх функціях і проектах, організаційна культура), управлінський (система, стиль управління) блоки [9].

Значний інтерес викликає підхід до оцінки інноваційного потенціалу системи управління, запропонований І. Новиковою [11]. Розробка науковця спирається на загальні та специфічні, зокрема, ресурсні підходи, а також на розуміння інноваційного потенціалу системи управління як цілеорієнтованої комбінації інноваційних ресурсів та каталізаторів, що створюють оптимальні умови досягнення інноваційних цілей.

Найдоречніше звернути увагу на методики оцінки інноваційного потенціалу, які отримали практичне застосування в межах конкретних підприємств [10]. На основі проаналізованих підходів В.І. Карюка [12] автором запропоновано доповнення до методики оцінювання інноваційного потенціалу та реформовано групи показників для оцінювання.

З урахуванням складності й багатоаспектності даної категорії вищезазначені підходи недостатньо повно розкривають можливості його оцінки. Автором статті пропонується вдосконалена методика оцінки інноваційного потенціалу організації, що складається з трьох основних етапів:

Етап 1: аналітичний. Розрахуємо окремі складові інноваційного потенціалу за значущістю. Зазначені групи показників знайшли своє обґрунтування у наукових дослідженнях раніше, але у контексті узагальнених складових зібрані вперше. На доповнення до базових показників (фінансового, кадрового та матеріально-технічного, наукового, соціально-психологічного потенціалу підприємства) автором запропоновано розширити дослідження: управлінським та екологічним. За результатами першого етапу отримаємо оцінки значущості кожного показника в інноваційному розвитку підприємства. Це дозволить зважено підійти до розгляду перспектив майбутнього розвитку.

Етап 2: оцінювальний. Використовуємо бальну шкалу, де «10» – найвищий, а «1» відповідно – найнижчий бал, ранжуємо показники за «поточним (оцінка наявного стану) та перспективним (оцінка здатності до покращення)» коефіцієнтами. У розрахунку інноваційного потенціалу підприємства варто зважати на його інноваційну ємність. В оцінюванні рівня інноваційного потенціалу підприємства потрібно враховувати зміну (зростання) витрат на розроблення та виробництво нових (покращених) видів продукції із підвищенням рівня їхньої якості. Також для кожного показника розраховуємо середній бал. Пріоритетизація за бальними оцінками надасть змоги визначити найбільш та найменш впливові показники на формування інноваційного потенціалу. Дані представлені у вигляді таблиці 1.

Етап 3: визначальний. Для отримання найбільш повного уявлення про інноваційний потенціал підприємства на основі проведених розрахунків середніх оцінок потрібно виділити показники з найбільшими та найменшими оцінками і відповідно представити їх за допомогою матриці (рис. 2). Секторальний розподіл показників трактується наступним чином: А – група показників, що характеризують незадовільний стан, але з перспективою покращення; В – найуспішніша категорія ключових показників, які забезпечують економічне зростання та інноваційну платформу; С – показники цієї групи вказують на потребу негайного та кардинального реформування; показники групи D – стабільні, але відіграють найменшу роль в інноваційній діяльності організації. Результати візуалізації дозволять розглянути потенційні ризики та можливості організації. Зобразимо дані на рис. 2.

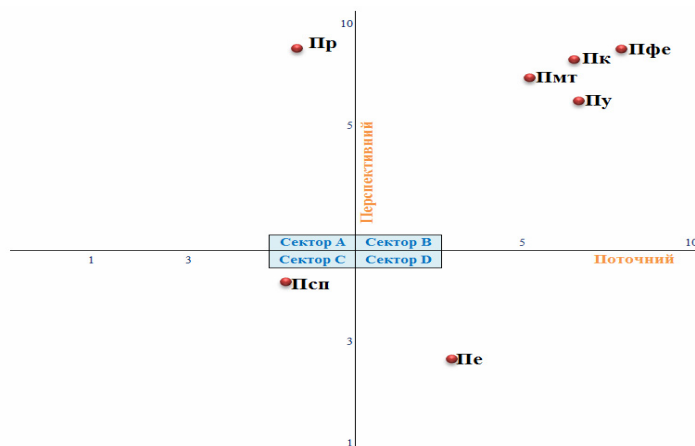

Рис. 2. Матриця розподілу показників інноваційного потенціалу

Комплексний підхід до оцінки інноваційного потенціалу на прикладі корпорації «ТСМ Груп»

Умовне позначення	Показник	Значущість показника			Поточна оцінка (min 1 max 10)	Оцінка перспектив (min 1 max 10)
		висока	середня	низька		
П _к	КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ				7,25	8,75
	Показник зайнятості персоналу				6	9
	Показник наявності кваліфікованих наукових кадрів				8	8
	Показник загального рівня кваліфікації персоналу				7	8
	Показник забезпеченості науковими кадрами				8	10
П _{мт}	МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ				5,16	8,16
	Показник наявності нематеріальних активів				7	9
	Показник швидкості технологічного оновлення				4	9
	Показник придатності основних фондів				5	10
	Показник співвідношення власних і придбаних розробок				6	8
	Показник інвестування в технічне оснащення виробництва				4	8
	Показник наявної робочої площі				5	5
	Показник забезпеченості власних відділів інноваційної діяльності, конструкторських бюро, лабораторій				6	10
П _{сп}	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ				4	4,75
	Показник сприйняття виробничим колективом інновацій				4	3
	Показник готовності управлінського персоналу до інновацій				4	5
	Показник матеріального заохочення колективу				3	6
П _у	УПРАВЛІНСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ				6	8,5
	Показник ефективності управлінської діяльності				8	9
	Показник оптимальності організаційної структури				4	8
П _р	РИНКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ				4,6	9,3
	Показник відповідності стандартам і технічним умовам в галузі				3	9
	Показник рентабельності інноваційних витрат				6	10
П _{фе}	ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ				7	9,3
	Показник витрат на НДДКР				8	10
	Показник реалізації інноваційної продукції				8	9
	Показник фінансування підвищення кваліфікації персоналу				5	9
П _е	ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ				4,75	2,8
	Показник ресурсозатрат виробництва				5	3
	Показник обсягу шкідливих відходів підприємства				3	2
	Показник рівня екологічної обізнаності				5	4
	Показник провадження				6	5

Як видно з рис. 2, ключові показники, які забезпечують економічне зростання та інноваційну платформу П_к, П_{мт}, П_у, П_{фе}, відображені у секторі В. Потребують негайного та кардинального перегляду показник П_{сп}, а на показник П_е варто звернути увагу в тому випадку, коли організація здійснить покращення інших значущих показників.

Спираючись надані матриці, можна здійснити вибір стратегії інноваційного розвитку підприємства, посилити можливості в освоєнні нових технологій та виробництві нової чи поліпшеної продукції і мінімізувати ризики.

Висновки. Наведена вище методика, на відміну від існуючих, дозволяє комплексно розглянути інноваційний потенціал суб'єктів господарювання, надає можливості об'єктивно оцінити потенціал, визначити шляхи підвищення ефективності роботи підприємства з урахуванням різноспрямованості показників фінансово-економічної, кадрової та науково-технічної сфери; виявити фактори і резерви підвищення інноваційного потенціалу підприємства, виділити основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму його діяльності.

Оцінка показників здійснюється за стандартизованою структурою, але в рамках певного конкретного суб'єкта господарювання з урахуванням специфіки діяльності та динамічності внутрішнього та зовнішнього середовища.

Література

1. Недержавний аналітичний Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>

2. Ильяшенко С.Н. Составляющие инновационного потенциала как субъекта хозяйственной деятельности / С.Н. Ильяшенко, Ю.С. Шипулина // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2002. – № 7(40). – С. 118–125.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / за заг. ред. проф. В.І. Полохала : парламентське видання. – К., 2009.
4. Чоботар С.В. Інноваційний потенціал підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/Okt/18_Chebot.htm;
5. Иванова К.В. Технологія оцінки гармонійності складових інноваційного потенціалу підприємств / К.В. Иванова, Я.А. Громова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 3. – С. 233–237.
6. Гарматій Н.М. Сутність інноваційного капіталу та необхідність його застосування в галузі телекомунікацій / Н.М. Гарматій // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 42–46.
7. Кравченко М.О. Кадрова складова інноваційного потенціалу / М.О. Кравченко // Маркетинг в Україні. – 2001. – № 1. – С. 36–38.
8. Баранецька С.С. Методика оцінки інноваційного потенціалу регіону / С.С. Баранецкая // Вісник Черкаського державного технологічного університету. – 2012. – № 4. – С. 13–16.
9. Мартюшева Л.С. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження / Л.С. Мартюшева, В.О. Калишенко // Фінанси України. – 2002. – № 2. – С. 12–18.
10. Баранчєєв В.П. Управление знаниями в инновационной сфере / Баранчєєв В.П. – М. : Благовест-В, 2007. – 272 с.
11. Новікова І.В. Інноваційний потенціал підприємства: оцінка та фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку (за матеріалами підприємств алмазно-інструментального виробництва України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. е. н. : 08.06.01 / І.В. Новікова / КНЕУ. – К., 2007. – 17 с.
12. Карюк В. І. Методичний підхід до оцінювання інноваційного потенціалу промислових підприємств / В. І. Карюк // Актуальні проблеми економіки – 2012. – № 5(131). – С. 176–182.

References

1. The non-sovereign analitichny Razumkov Center. URL: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>
2. Ilyashenko S.N., Shipulina Y.S. Sostavlyayushchiye innovatsionnogo potentsiala kak subyektu khozyaystvennoy deyatel'nosti: Visnik Sums'kogo sovereign universitetu. Seriya "Ekonomika.", 2002, № 7 (40), P. 118-125.
3. Strategiya innovatsiyynogo rozvutku Ukrainy for 2010-2020 in minds of globalizatsiyynih viklikiv: prof. V.I. Polohalo, Kyiv, 2009, Parlamentske Vidanov, 2009.
4. Chobotar S.V. Innovatsiyyn potentsial pidpriemstva. URL: http://www.confcontact.com/Okt/18_Chebot.htm;
5. Ivanova K.V. and Gromov J.A. Tehnologiya otsinki garmoniynosti warehouses innovatsiyynogo potentsialu of companies: Herald of Khmelnytsky National University, 2009, № 6, T. 3.2, p.33-237.
6. Garmatiy N.M. Sutnist innovatsiyynogo kapitalu that neobhidnist yogo zastosuvannya in the telekomunikatsiy: Halytskyi ekonomichny visnik, 2009, № 2, p. 42-46.
7. Kravchenko M.O. Kadrova skladova innovatsiyynogo potentsialu: Marketing Ukraini, 2001, № 1, p. 36-38.
8. Baranetska S.S. Methods otsinki innovatsiyynogo potentsialu regionu: Visnik Cherkaski sovereign tehnologichnogo universitetu, 2012, №4, p. 13-16
9. Martyusheva L.S. and Kalishenko V.O Innovatsiyynny potentsial pidpriyemstva yak ob'yekt ekonomichnoho doslidzhennya: Finansi Ukraini, 2002, №2, p. 12-18
10. Baranchev V.P. Upravlenye znanyamy v ynnovatsyonnoy sfere: M, Blagovest-V, 2007, 272 p.
11. Novikova I.V. Innovatsiyyn potentsial pidpriemstva: otsinka that finansovo-investitsiyne zabezpechennya rozvutku (for materialami of companies diamond instrumentalnogo virobnitstva Ukraine), KNEU, K., 2007, 17 p.
12. Karyuk V. I. Metodychnyy pidkhid do otsinyuvannya innovatsiyynoho potentsialu promyslovykh pidpriyemstv: Problems of Economy, 2012, № 5 (131), C. 176-182.

Надійшла 14.04.2015; рецензент: д. е. н. Затонацька Т. Г.